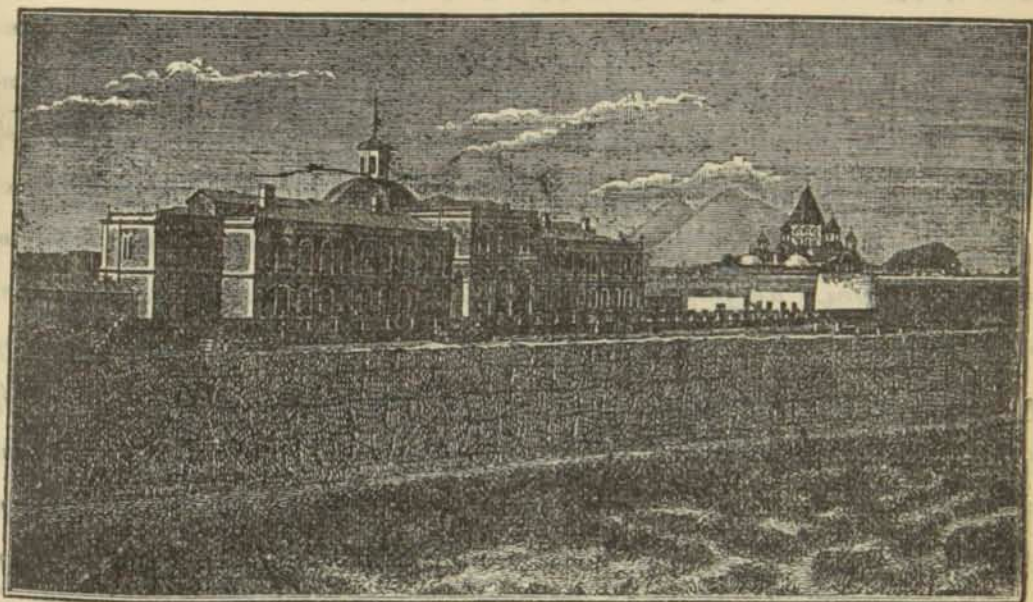

Կ Ր Օ Ն Ա Կ Ա Ն

ԻՆՆԸ ԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ.

Քրիստոսի կենդանացուցիչ քարոզների մէջ նշանաւոր տեղ են բռնում իննը երանութիւններն, որոնք ամփոփ կերպով բովանդակուած են Մատթէոսի աւետարանի Ե. գլխի սկզբում (տես և Ղուկ. 9. 20—26): Ոմանք համարում են այդ երանութիւնները 7 հատ, ոմանք 8 և 10, որովհետեւ կարելի է 10, 11, և 12 համարները մէկ կամ երկու կամ երեք երանինքեր հաշուել, ոսկայն բնդհանրապէս յայտնի են դորա իբրեւ իննը երանութիւններ: Ղուկասու աւետարանի մէջ կան միայն չորս երանութիւններ, որոնք համապատասխանում են Մատթէոսի 3, 5, 6 և 11 համարներին: Այդ

չորս երանութիւններին հակադիր են ճշդիւ և չորս վայեր (Ղուկ. 24—26):

Բոլոր իննը երանութիւնները կազմում են մի գեղեցիկ կարգ, որ սկսում է մարգու ներքին զգացմունքներից ու տրամադրութիւններից և վերջանում նոցա արտաքին յարաբերութեամբ: Դռքա ցոյց են տալիս, թէ ինչպիսի դիրք ունինք մենք գէպի Աստուծոյ արքայութիւնն, որից աւելի բարձր բարութիւն չկայ մեզ համար: Եւ քանի որ կեանքը մաքառումն է, և մաքառումը չի կարող յաղթանակ տանել առանց լացի և նեղութիւնների, ի հարկէ երկնքի արքայութիւնն ևս ուրախացուցիչ պատկէ իսկական բարի մարդկանց, որոնք համբերում են բոլոր նեղութիւններին և յուսով և հաւատով մաքառում են ճշմարտութեան համար: Գիտենք, որ մարդկային ոյժը տկար է և նորա բոլոր աշխատանքները շատ աննշան են երկնային արքայութեան մեծութեան համեմատութեամբ, սակայն մաքառելով աստուածային ճշմարտութեան համար, և կրելով պատահած բոլոր նեղութիւններն ու փորձանքներն, արժանանում ենք այդ բարձր բարիքին, եթէ անխախտ ենք պահում մեր հաւատքն ու յոյսը: Ճշմարիտ հաւատացողին և ճշմարիտ յուսացողին անօգնական չի թողնիլ Աստուած, այլ կգորացնէ նորան և մեծապէս կը պատկէ նորա յաղթանակը:

«Եւ տեսեալ զժողովուրդսն՝ ել ի լեռան»:

Քրիստոս անում էր իւր քարոզութիւնները մեծ մասամբ անապատներում և լեռներում, նա գէպի այդ կողմն էր տանում իւր յետեւից եկող ժողովրդին, այնպէս որ մարդիկ հեռանալով գիւղերից և քաղաքներից, մոռանում էին առօրեայ հոգսերն և կարողանում էին առաւել դիւրին կերպով իւրեանց ուշադրութիւնը դարձնել աստուածային իրերի վրայ: Անապատի և մանաւանդ ծովի վրայ մարդ նկատում է իւր ոչնչութիւնն Աստուծոյ անսահմանութեան դիմաց, և խոնարհւում է Նորա փհհութեան առաջ. հաւատաքը զարթնելով, զօրացնում է մարգու հոգին նոյն իսկ այդ ժամանակ, երբ մարմինը զգում է իւր տկարութիւնը: Այնուհետեւ հոգին սուղւում է աստուածային խորհրդների մէջ, սնունդ առնում և զօրանում: Իսկ լեռների բարձրութիւնից նայելով գէպի երկրի

մեծ տարածութիւնը, ներշնչւում է մարդ հոգեւոր վայելչութեամբ, տեսնում է հոգու աչքով երկնային արքայութիւնն և սոսկում մարդկային ախտերից: Հոգեւոր այգալիսի յիճակումն է, որ մարդում մարմինը ընկղմւում է նորա հոգու խոր բովի մէջ և զուգում սնուի կրքերից ու ձգտումներից: Այդ հոգեւոր վերանորոգումը զօրաւոր էր լինում առաւել և անհամեմատ մեծապէս, երբ մարդկանց յիշողութիւնը ներգործւում էին և փրկչի փրկական խօսքերը: Քրիստոսին ծանօթները գիտէին այս, ուստի « և իբրեւ նստաւ անդ՝ մատեան առ նա աշակերտք նորա: Հարկաւ ժողովուրդն էլ մօտիկ կանգնելով, սպասում էր փրկչական խօսքերին:

« Եւ բացեալ զբերան իւր ուսուցանէր զնոսա և ասէր » .

Ժողովուրդը մօտենում էր փրկչին, վասն զի նորա ներկայութիւնը միշտ փրկարար էր նորա համար. այլ և Քրիստոսի բերանից էին ստանում կենաց կերակուրն և բժշկւում այն կերակրի մահարար ազդեցութիւնից, որ ստացել են օձի բերանից ելած խօսքին լսելով: Քրիստոս առանց խօսքի էլ բժշկւում էր նոցա, իսկ խօսքով վառւում էր նոցա հոգին և կենդանացնում: Նորա խօսքը կենդանութեան հուր էր տկարացող հոգիների համար և շիջուցանող ջուր էր վնասակար հուրը հանգցնելու համար: Եւ այս անգամ իննը երանութիւններն է անելու, նա պատուիրում է ոչ թէ հրաժարիլ չարիքից, ապաշխարել և այլն, որոնք տարրական առաքինութիւններ են, այլ բարձրագոյն առաքինութիւններն է յիշում իննը աստիճանով: Հոգեւոր են այս երանութիւնները, վասն զի հոգեւորը բարձր է մարմնաւորից և յաւիտեանական, սակայն մարմինը զօրանում է հոգու ամրութիւնից, այնպէս որ այս երանութիւններից անմասն չէ և ճշմարիտ բարի մարդու մարմինը: Այդպէս էլ պէտք է լինէր, որովհետեւ Քրիստոս փրկիչ էր հոգիների և մարմինների միանգամայն:

« Երանի աղքատաց հոգւով, զի նոցա է արքայութիւն երկնից » .

Մինչդեռ Քրիստոսի հաւատացողները նորա շուրջը ժողովուրած՝ երանութեան մէջ էին զգում ինքեանց, լսում են ահա մի շարք ե-

բանութիւններ, որոնք ձեռք են բերում նորան հաւատալով և սրտանց հետևելով: Երանութիւն է բոլոր բարիքների անպակաս գումարումն, որի մէջ լինելով մարդ այլ ևս ոչ մի կարիք չէ զգում և իրաւ առաւել երանութիւն չի կարելի երեւակայել, քան երկնային արքայութիւնը: Իսկ դորա հակառակն է թշուառութիւնն, որ վիճակն է երկրային միակողմանի կեանքի, սոսկ մարմնաւոր ձրգտումների: Բացարձակ երանութիւն վայել է միայն Աստուծոյ, ուստի Պօղոս «Երանելին և միայն Հզօրն» (1 Տիմ. 9. 15) ասում է Ամենակալին:

Երանութեան մէջ էր մարդս իւր սկզբնական վիճակում՝ — գրախտում — սակայն ընկնելով նա մեղքի մէջ և ամբարտաւանանալով, կորցրեց իւր երանական պատկերն ախտերի մէջ և զրկուեց երանութիւնից: Փրկիչը եկել էր իւր պատկերն ազատելու համար, նորան լուանալու այդ ախտերից և վերստին դէպի երանութիւն ուղղելու նորան: Վասնորոյ և նկարագրում է այն պատկերն, որ գրախտի մէջ երանական կեանք էր վարում, վայելելով Աստուծոյ ներկայութիւնն ու նմանութիւնը: Եւ իրաւ, առաւել բարձր բարիք չկայ մարդուս համար՝ քան այն, որ ամփոփուած է Քրիստոսի խօսքերի մէջ, թէ՛ «եղբուք դուք կատարեալք, որպէս և Հայրն ձեր երկնաւոր կատարեալ է» (Մատթ. Ե, 48):

Քրիստոս նախ երանում է նոցա, որոնք աղքատ են հոգւով, այսինքն որ սուղուելով իւրեանց ինքնագիտակցութեան մէջ, զգում են իւրեանց կարօտութիւնը, դորա հակառակն է Յայտն. Գ, 17. «Զի ասես, մեծատուն էի և մեծացայ, և ոչ իւրիք կարօտ եմ: և ոչ գիտես թէ գու ես ողորմելի և հեղգ, և աղքատ, մերկ և կոյր»: Մինչդեռ հոգով աղքատներին է Աստուած տալիս երկնային բարիք, ինչպէս ասում է մարգարէն. «Տայ . . . կեանս այնոցիկ, ոյք մաշեալք են սրաիւք» (Ես. ԾԷ, 15): Միմիայն հոգով աղքատները կարող են զգալ այն պակասութիւնն, որ լիովին չբանում է երկ-

1) Սոյն միտքը երբայեցերէնում «հոգի» բառով է արտայայտուած «շփաւ բուսի»:

նային արքայութեան մէջ, վասն զի միայն այդպիսիները կարեն հոգու աչքով տեսնել աստուածային վսեմ տնօրէնութեան անհամեմատ իմաստութիւնը:

Աղքատ կարելի է լինել երկու հանգամանքով. մէկ մեղսական՝ և մէկ առաքինական իրերից: Մեղսականից աղքատանալով, կունենայ մարդ առաքինութեան հարստութիւն, մինչդեռ առաքինութիւնից աղքատանալով՝ կընկնի չարիքների, մեղքերի և յիմարութիւնների մէջ. երկուսն էլ աղքատութիւններ են յարաբերական իմաստով, սակայն հոգով ճշմարիտ աղքատ՝ ըստ Ս. Գրոց նա է, որ արհամարհում է մեղքերն, և հոգով սրտով կարօտում առաքինութեան և աստուածամանութեան: Նոյն իսկ այս գէպքում կարող ենք և պէտք է նմանինք Քրիստոսին, որ իւր աստուածութեամբ խոնարհուեց մեզ փրկելու համար. կամ ինչպէս ասում է առաքեալը. «Վասն ձեր աղքատացաւ, որ մեծատունն էր» (Բ. Կորն. Ը, 9): Ահա այդ կամաւոր խոնարհութիւնն է աղքատութիւն կոչուում և այդ աղքատութեամբ է, որ կարող ենք մօտենալ Փրկչին և զիմել գէպի նորա մեծութիւնը: Կատարեալ խոնարհութիւն անհնարին է հոգեղէններիս, սակայն կամաւոր խոնարհութիւնը լիակատար ձգտումն է բոլոր ոյժերի, և այդ է որ գոյելի է: Խոնարհութիւնը ամենամեծն է առաքինութիւնների մէջ, որովհետեւ դորա հակառակը հպարտութիւնն է, իսկ հպարտութիւնը, գիտենք, որ հրեշտակներին անգամ ձգեց սատանայի անկման մէջ, երբ նոքա մուսացան իւրեանց արարածական բնութիւնն ու տկարութիւնն, և կամեցան աստուածային տնօրէնութիւնից վեր բարձրանալ: Չարիքների հիմը սկսուեց ամբարաւանութեամբ կամ հպարտութեամբ առաջին մարգուց, և ահա Փրկիչը խոնարհութիւնն է գնում հիմն ամենայն բարիքների: Ուստի և իւրաքանչիւր ոք՝ միշտ աչքի առաջ ունենալով իւր արարածական հոգեղէն բնութիւնը, կ'իշէ և հոգւորի բարձրութիւնն, ու Քրիստոսի փրկչական տնօրէնութիւնից օրինակ կառնէ. նա հաւատքով կ'խոնարհուի Փրկչի առաջ և նորանից կ'ստանայ իւր երանութիւնը: Բայց դորա համար պէտք է նախ զգալ հոգւորի բարձրութիւնն ու յաւիտենականութիւնը մարմ-

նականից, և երկրաւոր ստացուածքը բարձր չհամարել երկնային արքայութիւնից (Մատթ. ԺԹ. 29—34):

Արդ՝ անցական է մարմնաւոր հարստութիւնը, մինչդեռ վսեմ է և մշտական՝ հոգեւոր ճոխութիւնը. ուրեմն աղքատանաճ հոգւով և հարստանաճ առաքինութիւններով և հոգեւոր վայելչութեամբ, որոնք երբէք չկարեն գողացուիլ և որոնց պսակն է երանութիւնը:

« Երանի սգաւորաց, զի նոքա մխիթարեսցին »:

Հոգւով աղքատութեան հետեւում է բնականաբար սգաւորութիւնը, վսեմ զի քանի որ մարդ՝ դեռ մեղքերի մէջ սուղուած է, չի կարող սգալ, իսկ մեղքերից հեռանալով և ինքնագիտակցութեան գալով միայն կարողանում է զգալ մեղքերի վատ հետեւանքներն և իւր աղքատութիւնը կամ կարօտութիւնը: Ահա այդ ժամանակ ընկնում է նա սգի մէջ և ողբում իւր պակասութիւնները: Եթէ սուգն աշխարհային իրերի վրայ է, մահ կպառճառէ, մինչդեռ հոգեւոր սուգը տանում է դէպի փրկութիւն (2 Կորնթ. Է, 10): Սուգը յառաջանում է, երբ անդգայութիւնից սթափւում ենք և սկըսում ենք զգալ այն, ինչ որ առաջ չէինք զգում: Ճիշդ այնպէս, ինչպէս որ թմբեցուցիչ դեղով քնացած մարդը վերստին ուշքի գալով, զգում է վիրահատի (խիրուրդ) կտրածների ցաւը և ողբում կամ վշտանում: Իսկ հոգեւոր սուգը լինում է, երբ մարդ ելնում է աշխարհային չարիքների և մեղքերի խորութիւնից և հոգեպէս ուշքի գալիս՝ մի որ և իցէ յուշարար ձայն լսելով: Այդ սուգը նման է վիրահատութեան հետեւող սգին, որից յետոյ արդէն առողջութիւն է: Փրկիչն է այդ վիրահատն, որ եկել է մխիթարել զամենայն սգաւորս (Ես. ԿՈ, 2) որոնք սգի մէջ զարգարւում են խոնարհութեան առաքինութեամբ. (Սաղմ. ԼԷ, 7): Այդպիսի սգաւորներն և համբերողները պէտք է ժառանգէին աւետեաց երկիրը հին ուխտում (Սաղ. ԼԶ, 9. ԾՆ. ԺԵ. 7):

Եթէ սոսկ աշխարհային վայելքներն երանական լինէին, գոյս մէջ լողացող մարդիկ անշուշտ պէտք է բախտաւոր զգային ինքեանց. սակայն կեանքում տեսնում ենք, որ ամենից շատ նոքա

են կարօտում հոգեւոր մխիթարութեան, որոնք ամենից հարուստ են երկրայինոյ: Նա է անմխիթար մնում, ու կուրանալով երկրայինից՝ որոնում է՝ բայց ժամանակին չէ ըմբռնում հոգեւորի մխիթարական բարձրութիւնը, չէ ողբում անցեալի վրայ, և չէ ձգտում տեսնել այն՝ որ անճառելի է. Այդպիսի վիճակը գրեթէ անսոսնական¹ է. այդ տեսակ մարդը թաթաւում է երկրայինի մէջ և չէ կարենում գլուխը բարձրացնել և տեսնել հանդերձեալ յաւիտենականը, հոգեւոր ճշմարիտ բաղդաւորութիւնը: Այդ ժամանակաւոր ուրախութիւն է ինչպէս երազի մէջ², որից յետոյ սուգ պէտք է լինի. մինչդեռ երկրային սուգը առհաւատչեայ է հանդերձեալ մխիթարութեան. Այս է ցոյց տալիս մեզ և մեծատան ու Ղազարոսի պատմութիւնը. (Ղուկ. ԺԶ, 20):

Արդ ողբալ պէտք է սոսկ ժամանակաւոր զբաղմունքները, քրննելով անցեալ պատմութիւնն, և աշխատելով ներկայումս լոկ անցականով չբռնուելու: Ապա թէ կարող կլինինք մտածել աստուածայինի վրայ և ձգտիլ՝ հոգւով նորա վեհութեան մէջ ապրելու, որպէս զի հանդերձեալումն ևս ժառանգակից լինինք Քրիստոսի երանութեան: Միայն այդպէս կարող ենք մխիթարական անել մեզ համար, նոյն իսկ մեր ներկայ կեանքը:

Սակայն այդ ամենը համոզիչ կլինի այն մարդուն, որ հասկանում է հոգեւոր մխիթարութեան և հանդերձեալ երանութեան բարձրութիւնը. միայն նա կարող է ցաւել, որ ուշադրութիւնը նուիրել է երկրային վայելքների և ժամանակ կորցրել անցականի մէջ, զրկուելով մշտական բարիքներից: Այդ է ճշմարիտ սգաւորը. դա է որ բանգը ձգուած մարդու նման օրէցօր մղկտում է և ձգտում է տեսնել և վայելել արեգակի լոյսը, մինչդեռ կոյրը³ բանգարկուելով՝ ի՞նչ կարող է գիտենալ լոյսի անսահման բարձրութիւնը:

Քրեմն կրթը չլինինք, այլ ընդունելով Ս. Հոգու շնորհը, լի-

¹ Տես Ս. Ներսէս Շնորհալու մեկնութիւնը. Կ. Պօլիս, 1825, էջ 10.

² Անդ. ³ Անդ. էջ 91.

նինք ճշմարիտ սգաւորներ, և անձկութիւն զգանք՝ տեսնելու աստուածային լոյսն, որպէս զի միշտ մխիթարուինք:

«Երանի հեզոց, զի նոքա ժառանգեցեն զերկիր»՝:

Հոգով աղքատութեան և սգաւորութեան՝ անմիջական հետեւողութիւն է հեզութիւնը՝ «Որք հեզքն են՝ նոքա ժառանգեցեն զերկիր», երգւում է և Սաղմոսի մէջ (ԼԶ. 11): Մինչդեռ հոգով աղքատութիւնն և սգաւորութիւնը՝ ներքին առաքինութիւններ են, որոնք կապ չունին արտաքին յարաբերութեան հետ. հեզութիւնը գլխաւորապէս արտաքին յարաբերութեան մէջ է ճշմարտում: Չարիք գործելու, չարախօսելու և այլ ներգործական ախտերի տեղը՝ հեզութիւնն է տալիս. նորա հակառակն է բարկութիւնն, իսկ հեզութիւնն է, որ սանձահարում է բարկութեան կրքերն, որոնք խանգարում են մարդկային բանական մտածողութեան ընթացքն, և մարդուն դարձնում մի գազան: Գազանաշին վիճակի մէջ՝ մարդս այլ ևս չէ կարենում առաքինութիւն գործել, և շեղւում է իւր բռնած և նախապէս որոշած ընթացքից: Ինչ չարութիւն և մեղք էլ լինի՝ ծագում է գլխաւորապէս բարկութեան կրքերից. բարկութիւնն է, որ յետ է մղում մարդուն մէջ ամենալսեմ՝ բարոյքները կամ՝ բարի սովորութիւններն ու հակումները: Ուստի և «Ծնող հեզութեան՝ խոնարհութիւն է, և արմատ բարկութեան՝ ամբարտաւանութիւն»¹: Ուրեմն խոնարհութիւնը ներքին առաքինութիւն լինելով, հեզութիւն է յառաջ բերում՝ որ ճշդում է մարդու յարաբերութիւնը շրջապատողների հետ: Եւ ինչպէս որ ամբարտաւանութեամբ և բարկութեամբ ընկնում է մարդ, վասն զի ուզում է լինել այն՝ ինչ որ չէ, ուստի և խորտակւում է, այնպէս և խոնարհութեամբ և հեզութեամբ բարձրանում է, լինելով այն՝ ինչ որ է իսկապէս: Չգտել ցոյց տալու այն, որ չունինք, խաբէութիւն է և անյաջող

¹ Տես և Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Յաճախապատում, էջ 91. 2 Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի ճեպարհով ասորերէն թարգմանութեան՝ գնում է այս կտորը սգաւորներից առաջ, 3 Ս. Շնորհալի, անդ էջ 12.

կանցնի՝ վասն զի խաբէութիւնը յարատեւ չէ, և չի կարող ծածկուիլ ոչ մի խորամանկութեամբ. սոյնպէս և հեղութիւնը մի լապտեր է, որ ցոյց է տալիս մարդու առաքինութիւնն և արժանիքն, որոնք միայն առժամանակ չեն երեւում խաւարատես տղքերին: Շրջապատողների յարաբերութիւնից է կախուած մարդու երջանկութիւնն ու հանգստութիւնն, և հէնց հեղութիւնն է, որ մարդուն երջանիկ է անում գոնէ մի փոքրիկ շրջանի մէջ: Վասնորոյ և Քրիստոս ասում է. «ուսարուք յինէն, զի հեղեմ և խոնարհ սրտիւ, և գովիք հանգիստ անձանց ձերոց» (Մատթ. ԺԱ. 29):

Հեղութիւնը մի ժայռ է, որին զարնուելով մարդկային կրքերի մեծամեծ ալիքները, փշրւում են և ցրւում: Այդպիսի ալիքները մէջ ենք ապրում, ուստի և դոցա գիմաց անշարժ մնալու համար, պէտք ունինք այդ առաքինութեան: Հեզը՝ սէր է պահում ամենքի հետ՝ ոչ թէ ճշմարտութիւնը զոհելով և կամ ստութիւնը փաղաքշելով, այլ համբերելով և սիրոյ ճանապարհն ընտրելով: Դորանով ոչ թէ քաջալերւում են ստութիւնն ու խաբէութիւնն, որոնց խորտակելու համար՝ իբր թէ պէտք կայ խռովութեան. այլ հեղութեամբ է, որ խորտակւում են մեծագոյն չարիքներն և յաղթւում են անղգալի կերպով քաղաքավարի չարագործները:

Ահա ուրեմն հեզն է, որ խռովութիւն չէ յարուցանում և ժառանգում է երկիրը, մինչդեռ «խռովարարն՝ և ի սեփական հայրենեացն զրկի»¹: Այլ և աւետարանի աւետիքները պէտք է վայելէ հեզն, որ իջեցնում է ոչ միայն իւր, այլ և այլոց բարկութիւնն, որ այնքան չարաչար մեղքերի սկզբնաղբիւր է լինում միշտ: Հեղութիւնը հետեւաբար բարիք է ոչ միայն մարդու անձին, այլ և ուրիշների համար մի մեծ բարերարութիւն է: Ակնեւել է որ հեղութիւնն՝ երջանկութիւն է մարդու համար, ոչ միայն այստեղ, այլ և հանդերձեալում, որովհետեւ հեղութիւնը խորտակում է մարդու անհամբերութիւնն ու յուսահատութիւնը: Նա

¹ Շնորհալի, անդ. էջ 92:

զօրացնում է մարդու սէրը գէպի Աստուած և գէպի մարդիկ, ամրացնում է մարդու յոյսը հանգերձեալ երանութեան նկատմամբ և յառաջ է մղում հաւատքով գործելու:

Ուստի և «Ժառանգեսցեն զերկիր» — կարող ենք հասկանալ թէ այս երկիրն, որ արդարութեամբ պէտք է ժառանգել և վայելել իբրև աստուածային բարիք, և թէ «կենդանեաց երկիրն», որ լիքն է ամենայն երանութեամբ: Այդպէս է ասում և Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ¹. «Շնորհօք հեղութեամբն բնակել յերկրի», . . . և յուսով ալն ունել մշտնջենաւոր անփոփոխ անվախճան կենսատու երանութեանցն»:

Ա. ՏԷՐ-ՄԻՔԵԼԵԱՆ.

(Շարունակելի).

¹ Անդ. էջ 90. Տես և հեղութեան գովեստը, էջ 108—112. «Հեղութիւն փառք ծերոց, որ նովաւ են հրահանգեալ յուղղախոհութիւն և յամենայն առաքինութիւնս: Հեղութիւն պատիւ երիտասարդաց, որ նովաւ յաղթեցին ամենայն հակառակաց, ստահակաց և անիրաւաց խոնարհութեամբ և քաղցրութեամբ»: